

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор ХНАДУ

професор

А.М.Туренко

„__” „_____” 2008 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни „Двигуни внутрішнього згорання”

(відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання)

„Ухвалено”

Вченою радою ХНАДУ

Протокол № _____

від „__” _____ 2008 р.

Харків ХНАДУ 2008

Робоча навчальна програма складена доцентом кафедри „Двигуни внутрішнього згоряння” кандидатом технічних наук, доцентом Жиліним Сергієм Сергійовичом на підставі освітньо-професійної програми та навчального плану з напрямку професійне навчання.

Рецензент

Професор кафедри
Технології машинобудування
і ремонту машин
доктор технічних наук

О.С.Полянський

Робоча навчальна програма розглянута та ухвалена кафедрою ДВЗ
(Протокол № 1 від 9 вересня 2008 р.)

Завідувач кафедри
доктор технічних наук, професор

Ф.І.Абрамчук

Схвалено радою (методичною комісією) факультету Мехатроніки
транспортних засобів (Протокол № 1 від вересня 2008 р.)

Голова Ради (методичної комісії) факультету
Мехатроніки транспортних засобів
кандидат технічних наук, доцент

А.І.Левтеров

„Узгоджено”

Завідувач кафедри „Технології
машинобудування і ремонту машин”
доктор технічних наук, професор

М.А.Подригало

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
„Двигуни внутрішнього згорання”
(система змістових модулів)

Характеристика обсягів підготовки	Характеристики лекційного потоку	Характеристика навчального процесу
Загальний обсяг – 4, 5 кредитів.	Напрямок – професійне навчання.	Навчальна дисципліна – обов’язкова.
Усього годин – 162.	Профіль підготовки – експлуатація і ремонт міського та автомобільного транспорту.	Рік підготовки – 3.
Усього змістових модулів – 17.	Освітньо-кваліфікаційний рівень – 6.010100, бакалавр.	Семестр навчання – 5,6.
Усього залікових модулів – 4.	Кількість навчальних груп в потоці – 1.	Кількість годин: лекцій – 54; лабораторних робіт – 36; практичних занять – 18; самостійна робота – 54.
Один змістовий модуль – 10, 8, 15 годин.	Лектор, відповідальний за курс – кандидат технічних наук, доцент Жилін Сергій Сергійович	Модульний контроль – тестування.
Один заліковий модуль – 45, 32, 40 год.		Підсумковий контроль за дисципліну: 5 семестр – іспит, 6 семестр – залік.

Предмет навчальної дисципліни

Предметом навчальної дисципліни є закономірності перетворення теплової енергії, закономірності та принципи здійснювання робочого циклу у двигунах внутрішнього згорання (ДВЗ) різного призначення.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дисципліни є підготовка студентів до самостійного рішення професійних задач, пов’язаних з використанням енергетичних установок з ДВЗ, згідно з вимогами професійно-кваліфікаційної характеристики.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

ЗНАТИ:

- фізичну сутність процесів змінювання стану робочого тіла і перетворення теплоти в механічну роботу;

- принцип роботи ДВЗ, сутність і призначення процесів, які відбуваються в циліндрі ДВЗ у дійсних циклах;
- вплив основних факторів на протікання процесів в ДВЗ і на формування техніко-економічних і екологічних показників роботи двигунів;
- сучасні методи покращання цих показників і характеристик двигунів за рахунок широкого використання мікропроцесорної системи керування.

ВМІТИ:

- вибирати тип двигуна для конкретних умов експлуатації;
- оцінювати технічний рівень сучасних двигунів на заставах знайомства з їх технічною документацією, технічними характеристиками або натурними зразками;
- вибирати раціональний варіант регулювання параметрами двигуна;
- провести технічну діагностику його роботи.

Мати уявлення про досягнення світового двигунобудування, напрямки робіт зі створення перспективних високоекономічних і екологічних двигунів та силових установок, перспективи використання альтернативних палив, застосування нових матеріалів, використання електронних систем керування.

3 ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ

Місце дисципліни в системі підготовки фахівців даного напрямку. Структура навчальної дисципліни. Організаційно-методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів. Система контролю знань і вмінь з дисципліни.

Література.

БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (РОЗДІЛ) 1.

Основи теорії робочого циклу ДВЗ.

Змістовий модуль (тема) 1.

Основні поняття, принцип дії та цикли поршневих ДВЗ.

Стислий історичний огляд розвитку поршневих ДВЗ. Основні поняття і принцип дії двигуна внутрішнього згорання.

Класифікація ДВЗ.

Загальні відомості про цикли. Термодинамічні і дійсні цикли. Показники циклів. Індикаторна діаграма.

Змістовий модуль (тема) 2.

Робочі тіла в ДВЗ та їх властивості.

Процеси газообміну в чотиритактних двигунах.

Робочі тіла в ДВЗ. Види палив і їх основні властивості. Теоретично необхідна кількість повітря для згорання палива.

Коефіцієнт надлишку повітря. склад і кількість свіжого заряду і продуктів згоряння.

Періоди і умови протікання процесів газообміну в чотиритактних двигунах. Фази газорозподілу. Індикаторна діаграма на ділянці газообміну.

Змістовий модуль (тема) 3.

Показники процесу газообміну. Особливості газообміну в двотактних двигунах.

Показники газообміну: коефіцієнт наповнення і залишкових газів. Прохідний перетин органів газорозподілу. Вплив різних факторів на коефіцієнт наповнення. Удосконалення процесів газообміну в чотиритактних двигунах.

Особливості газообміну в двотактних двигунах. Схеми продувок.

Змістовий модуль (тема) 4.

Процеси стиску, сумішоутворення і згоряння в двигунах з іскровим запалюванням.

Роль і місце процесу стиску в робочому циклі. Показник політропи стиску і його змінювання в процесі стиску.

Сумішоутворення в двигунах з іскровим запалюванням (карбюрація, впорскування палива). Фази процесу згоряння в двигунах з іскровим запалюванням. Порушення нормального згоряння. детонація.

Модульний контроль за змістовими модулями № 1, 2, 3, 4 (заліковий модуль № 1) здійснюється у формі тестування.

БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (РОЗДІЛ) 2

Показники двигунів внутрішнього згоряння.

Змістовий модуль (тема) 5.

Сумішоутворення в дизелях.

Види сумішоутворення. Фази процесу згоряння в дизелях. Жорсткість роботи дизеля. Основні напрямки покращання процесів сумішоутворення і згоряння в дизелях.

Змістовий модуль (тема) 6.

Процес розширення. Індикаторні показники циклу.

Особливості процесу розширення в дійсному циклі ДВЗ. Показник політропи розширення і його змінювання в процесі розширення.

Індикаторні показники циклу (середній індикаторний тиск, індикаторні: потужність, крутний момент, ККД, питома індикаторна витрата палива). Вплив різних факторів на індикаторні показники.

**Змістовий модуль (тема) 7.
Ефективні показники ДВЗ.**

Механічні втрати в двигуні. Механічний ККД. Ефективні показники двигунів (середній ефективний тиск, ефективні: потужність, крутний момент, ККД, питома витрата палива). Вплив різних факторів на ефективні показники. шляхи підвищення ефективних показників ДВЗ.

**Змістовий модуль (тема) 8.
Екологічні показники ДВЗ.**

Основні шкідливі речовини, що виділяються при роботі двигуна. Умови утворення токсичних компонентів в циліндрі двигуна. Нормування шкідливих викидів ДВЗ. Основні напрямки зниження токсичності і димності відпрацьованих газів.

Акустичні характеристики ДВЗ. Причини виникнення шуму при роботі двигуна. способи зменшення рівня шуму двигунів.

Модульний контроль за змістовими модулями № 5, 6, 7, 8 (заліковий модуль № 2) здійснюється у формі тестування.

**БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (РОЗДІЛ) 3
Підвищення потужності і теплова напруженість двигунів.**

**Змістовий модуль (тема) 9
Тепловий баланс ДВЗ.**

Мета складання теплового балансу. Складові теплового балансу. Зовнішній і внутрішній теплові баланси. Схеми теплового балансу. Шляхи поліпшення тепловикористання (високотемпературне охолодження, адіабатизація, повторне використання теплоти).

**Змістовий модуль (тема) 10.
Теплова напруженість двигуна.**

Теплообмін в циліндрі двигуна. Види теплообміну (конвективний, випромінювання).

Температурний стан деталей циліндро-поршневої групи (ЦПГ). Вплив факторів на температуру деталей ЦПГ.

**Змістовий модуль (тема) 11.
Підвищення потужності та економічності двигуна.**

Аналіз факторів, що впливають на ефективну потужність двигуна. Шляхи підвищення потужності та економічності. Вплив умов експлуатації і атмосферних умов на показники ДВЗ.

Змістовий модуль (тема) 12.
Наддув двигунів внутрішнього згорання.

Наддув – ефективний спосіб підвищення потужності. Газотурбінний наддув. Схеми систем наддуву. Імпульсна і ізобарна система наддуву. Охолодження повітря після компресора. Динамічний наддув.

Модульний контроль за змістовими модулями № 9, 10, 11, 12 (заліковий модуль № 3 здійснюється у формі тестування і оцінки виконання курсової роботи.

БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (РОЗДІЛ) 4
Режими роботи і характеристики двигунів внутрішнього згорання

Змістовий модуль (тема) 13
Режими роботи і характеристики двигунів різного призначення.

Баланс потужності, що розвиває двигун і приймає споживач. переважні експлуатаційні режими. Показники, що впливають на формування характеристик.

Змістовий модуль (тема) 14
Швидкісні характеристики транспортних ДВЗ.

Швидкісні зовнішні і часткові характеристики дизелів і двигунів з іскровим запалюванням. Змінювання коефіцієнта наповнення, коефіцієнта надлишку повітря, індикаторного і механічного ККД на режимах швидкісної характеристики. Пристосованість транспортного двигуна.

Змістовий модуль (тема) 15.
Навантажувальні та інші характеристики ДВЗ.

Способи регулювання потужності двигуна. Навантажувальні характеристики двигунів різних типів. Змінювання коефіцієнта наповнення, коефіцієнта надлишку повітря індикаторного і механічного ККД на режимах навантажувальної характеристики. Інші характеристики (гвинтова, генераторна, багатопараметрова).

Несталі режими.

Змістовий модуль (тема) 16
Особливості робочих процесів двигунів нетрадиційних схем

Особливості конструкції і робочого циклу роторно-поршневого двигуна. Термодинамічний і дійсний цикл двигуна Стірлінга. Перспективи розвитку цих двигунів.

Змістовий модуль (тема) 17
Заклучення. Перспективи розвитку ДВЗ і силових установок

Аналіз розвитку світового двигунобудування. Напрямки подальшого покращання техніко-економічних та екологічних показників двигунів внутрішнього згоряння. Удосконалення гібридних силових установок.

Модульний контроль за змістовими модулями № 13, 14, 15, 16, 17 (заліковий модуль № 4) здійснюється у формі тестування і оцінки виконання курсової роботи.

4. РОЗПОДІЛ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ
(за годинами та кредитами)

Назва змістового модуля	Усього на змістовий модуль (год./кред.)	Лекції (год.)	Лаборат. заняття (год.)	Практич. заняття (год.)	СРС (год.)
1	2	3	4	5	6
БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (розділ) 1.					
Основи теорії робочого циклу ДВЗ.					
Змістовий модуль 1. Основні поняття, принцип дії та цикли поршневих ДВЗ.	10/0,28	4	2	-	4
Змістовий модуль 2. Робочі тіла в ДВЗ та їх властивості. Процеси газообміну в чотиритактних двигунах.	10/0,28	4	2	-	4
Змістовий модуль 3. Показники процесу газообміну. Особливості газообміну в двотактних двигунах.	10/0,28	4	2	-	4
Змістовий модуль 4 Процеси стиску, сумішоутворення і згоряння в дизелях і газодизелях	15/0,42	6	4	-	5

1	2	3	4	5	6
БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (розділ) 2.					
Показники двигунів внутрішнього згорання.					
Змістовий модуль 5 Процеси сумішоутворення і згорання в дизелях і газодизелях	15/0,42	6	2	-	7
Змістовий модуль 6. Процес розширення. Індикаторні показники циклу.	10/0,28	4	2	-	4
Змістовий модуль 7. Ефективні показники ДВЗ	10/0,28	4	2	-	4
Змістовий модуль 8. Екологічні показники ДВЗ.	10/0,28	4	2	-	4
БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (розділ) 3.					
Підвищення потужності і теплова напруженість двигунів.					
Змістовий модуль 9. Тепловий баланс ДВЗ.	8/0,22	2	2	2	2
Змістовий модуль 10. Теплова напруженість двигуна	8/0,22	2	2	2	2
Змістовий модуль 11. Шляхи підвищення потужності ДВЗ.	8/0,22	2	2	2	2
Змістовий модуль 12. Наддув двигунів внутрішнього згорання.	8/0,22	2	2	2	2
БЛОК ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ (розділ) 4.					
Режими роботи і характеристики двигунів різного призначення.					
Змістовий модуль 13. режим роботи і характеристики двигунів різного призначення.	8/0,22	2	2	2	2
Змістовий модуль 14. Швидкісні характеристики транспортних ДВЗ.	8/0,22	2	2	2	2
Змістовий модуль 15. Навантажувальні та інші характеристики ДВЗ.	8/0,22	2	2	2	2
Змістовий модуль 16. Особливості робочих процесів двигунів нетрадиційних схем.	8/0,22	2	2	2	2

Змістовий модуль 17. Заключення. Перспективи розвитку ДВЗ і силових установок.	8/0,22	2	2	2	2
УСЬОГО	162/4,5	54	36	18	54

5. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТА (залікові модулі)

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	Обсяг працевитрат студента (кредитів)	Форма контролю знань	Шкала оцінювання знань студента (балів)
1	Перший заліковий модуль за змістовими модулями 1, 2, 3, 4	45	1,25	Модульний контроль: тестування	(1...100)
2	Другий заліковий модуль за змістовими модулями 5, 6, 7, 8	45	1,25	Модульний контроль: тестування	(1...100)
3	Третій заліковий модуль за змістовими модулями 9, 10, 11, 12	32	0,88	Модульний контроль: тестування і виконання курсової роботи	(1...100)
4	Четвертий заліковий модуль за змістовими 13, 14, 15, 16, 17.	40	1,11	Модульний контроль: тестування і виконання курсової роботи	(1...100)
5	Інтегрований іспит			Тестування і виконання курсової роботи	(1...100)
		162	4,5		(1...100)

Підсумкова оцінка працевитрат у кредитах визначається як сума кредитів за окремими заліковими модулями.

6. ШКАЛА ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (за кожний заліковий модуль)

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою
A	ВІДМІННО	90 – 100
BC	ДОБРЕ	75 – 89
DE	ЗАДОВІЛЬНО	60-75
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО з можливістю складання повторного	35 – 59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО з обов'язковим повторним курсом	1 – 34

Підсумкова оцінка знань з дисципліни „Двигуни внутрішнього згоряння” визначається як середньозважена оцінка за результатами засвоєння окремих залікових модулів в інтервалі (1...100) балів.

Підсумкові бали, що отримані за курс, визначаються за формулою формулою $Q = \alpha_1 \cdot B_1 + \alpha_2 \cdot B_2$, де α – коефіцієнт вагомості, B – кількість балів по кожному заліковому модулю.

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Виконання курсової роботи на тему „Розрахунок робочого циклу ДВЗ”.

8. ВИДИ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції, лабораторні роботи, практичні заняття, консультації з курсової роботи, самостійна робота студентів згідно табл. 4 „Розподіл змістових модулів.

9. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчально-методичні матеріали кафедри, які знаходяться на освітньому порталі ХНАДУ:

- Адреси рекомендованих Internet-сайтів:
  - <http://www.muscle-cars.ru/article>;
  - [http://www.redline – 48.narod.ru/ua/](http://www.redline-48.narod.ru/ua/);
  - <http://www.probe.ru>.
- Запитання для самоконтролю.
- Стенди з двигуном MeM3-307.

- Моделі та макети двигунів.

Наочні матеріали надаються з використанням проєкційного устаткування (система Light Pro).

10.ЛІТЕРАТУРА, ЩО РЕКОМЕНДОВАНА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (Залікові модулі 1, 2)

1. Абрамчук Ф.І., Гутаревич Ю.Ф., Долганов К.Є., Тимченко І.І. Автомобільні двигуни: Підручник. – К.: Арістей. 2004. – 476 с.
2. Жилін С.С. Теорія двигунів внутрішнього згорання: Конспект лекцій. – Частина 1. – Харків: ХНАДУ, 2006. – 147 с.
3. Жилін С.С., Воронков О.І. Теорія двигунів внутрішнього згорання: Конспект лекцій. – Частина 2. – Харків: ХНАДУ, 2007. – 58 с.
4. Двигатели внутреннего сгорания / Под ред. проф. В.Н.Луканина. – М.: „Вісшая школа”, 1985. – 286 с.
5. Тимченко І.І. Автомобільні двигуни. Лабораторний практикум: Навчальний посібник. – К.: НМК ВО, 1992. – 131 с.

Підпис укладача _____